

► FERENC PÁPA BUDDHISTA SZERZETESSEKEL TALÁLKOZIK A CHULALONGKORN EGYETEMEN BANGKOKBAN

● PATSCH FERENC SJ

„Társadalmi barátság”

Ferenc pápa és a nem keresztény vallások – 1.

Jelen írás nagy vonalakban áttekinti, Ferenc pápa hogyan viszonyul a világvallásokhoz, és milyen módon lép párbeszédre a képviselőikkel. Mint látni fogjuk, hozzáállása a „társadalmi barátság” és a „vallásközi találkozás” kulcsfogalmaival írható le. A téma egyúttal arra is jó alkalmul szolgál, hogy röviden mérlegre tegyük a pápa immár közel egy évtizedes pontifikátusának egészét is.

Közismert, mekkora várakozás szokta megelőzni a pápák megválasztását. Persze a katolikus egyházfővel kapcsolatban mindenkiben más elvárások élnek. Van, aki úgy látja, hogy az egyháznak sürgős változásokra van szüksége, és ezért minden reformot máris elkésztetnek tekint. Az ellentétes tábor-

ba tartozók inkább amellet vannak, hogy minden maradjon a régiben, és szorongva gondolnak arra a lehetőségre, hogy valaki úgymond megváltoztathatja a „hitletéteményt”. Amikor a bíborosok konklávéja 2013 márciusában Jorge Mario Bergoglio személyében egy dél-amerikai jezsuitát vá-

lasztott Péter utódjává, a várakozások a tetőpontra hágtak. Az egyházi „jobboldal” képviselői attól tartottak, hogy az új pápa szakítani fog két közvetlen elődjé, II. János Pál és XVI. Benedek restaurációs politikájával. A „baloldalt” ezzel szemben az nyugtalanította, hogy Bergoglio ellenségesen viszo-

nyul majd a felszabadítás teológiája alap gondolataihoz, hiszen fiatal jezsuita előljáró korában voltak ilyen irányú nyilatkozatai. Senki sem merete biztosra venni, vajon folytatja-e a II. vatikáni zsinat meghirdetett programját. Egyesek reménykedtek a római kúria régóta időszerűnek tartott reformjában, mások – főként a liberálisabb érzelműek – még ennél is messzebbre mentek: a papok nőülésének, sőt a nők pap-pá szentelésének, valamint az azonos neműek házasságának engedélyezését várták tőle. De még a konzervatívabb felfogásúak közül is sokan sürgették a Vatikán pénzügyi botrányainak felülvizsgálatát és a klerikusok által elkövetett szexuális abúzusok elleni határozott fellépést. A legtüreletlenebbek pedig azt követelték, hogy végre a pápa is tegyen lépéseket a globalizáció negatív hatásai (a klímaváltozás és az ökológiai pusztítás következményei) ellen.

Rövid mérleg: új módon végzett péteri szolgálat

Bergoglio nem kevés meglepetést okozott mind a konzervatívok, mind a liberálisok köreiben. Kezdve azzal, hogy példátlan módon a Ferenc nevet vette fel, amely az olaszok körében olyannyira szentnek számít, hogy egyesek számára szinte „szentségtörésként” hatott összefüggésbe hozni a „bűnös pápai intézménnyel”. Ferenc pápa azonban nemcsak nevében igyekszik utánozni „Assisi szegénykékét”, a Poverellót, hanem amolyan szerepmódként tekint rá. Kezdetől tudatosan távolságot vett a pápai udvar korábban szokásos előkelő (szertartásos-arisztokratikus) öltözködési- és életstílusától, és tisztogatásba kezdett a római kúria háza táján. Tanítóhivatala is sok újdonsággal szolgált, például azzal, hogy rendszeresen hivatkozni kezdett a világ különböző püspöki konferenciáinak tanítására, erősítve ezzel az egyház egyetemeségét. Szokatlan vezetői stílusát az is jellemzi, hogy komolyan veszi a helyi egyházak tapasztalatait, és kollegiális módon, hallgatóként vett részt több püspöki szinóduson (sőt 2018-ban ő

maga indította be az egész világra kiterjedő „szinódusi folyamatot”). Számos úttörő jelentőségű dokumentumot is megjelentetett, például olyan témákról, mint az egyház missziója (*Evangelii gaudium*), az ökológiai válság (*Laudato si', Querida Amazonia*), a családi szeretet (*Amoris laetitia*), a szociális barátság (*Fratelli tutti*), valamint a római kúria reformja (*Praedicate Evangelium*). Ellenzői szerint hajlamos autoritatikus döntéseket hozni, és olykor meggondolatlanul nyilatkozik, ám azt ők is kénytelenek elismerni, hogy hatásosan kommunikál. Ha egyes nyugati körök húzódoznak is tőle, a „többségi egyház” – amelynek nevében beszél, és amelynek teológiáját használja – a jelek szerint nagyon is pontosan érti azt a nyelvet, amelyet használ. Például akkor is, amikor próféta következőséggel síkra száll az Európába érkező kiszolgáltatott migránsok befogadása mellett, és nyíltan állást foglal az Ukrajna elleni háborús agresszióval szemben. Mindez persze elkerülhetetlenül összeütközésekhez is vezetett.

Ellenzélben

Ferenc pápa nyolcvanöt esztendőskorát meghazudtoló lendülettel dolgozik. Olyan munkatempóval él, mint akinek nincs vesztegetni való ideje (még ha legutóbb, kiújult térdfájásai miatt, orvosai tanácsára, kerekesszékekben vett is részt valamelyik hivatalos programján). Bár a koronavírus-járvány egy időre megakadályozta lelkipásztori útjait, majd az Európában kitört háború is gátolta belső reformtörekvéseinek zavartalan megvalósítását, rendületlenül dolgozik (2022 áprilisában jelent meg *Against War – The Courage to Build Peace* [A háború ellen – A béke teremtetés bátorsága] című legújabb könyve). A legsúlyosabb lelki-spirituális terhet azonban minden bizonynyal a belső ellenzék jelenti számára. Mint emlékeztetés, 2016 szeptemberében négy bíboros (név szerint Walter Brandmüller, Raymond Leo Burke, Joachim Meisner és Carlo Caffarra) váratlanul nyílt ellenállását fejezte ki

azzal szemben, ahogyan Ferenc pápa péteri szolgálatát teljesíti. „Kétségeket” (*dubia*) fogalmaztak meg tanításával kapcsolatban, különösen a családi és szexuális morált, valamint az újrászorodott elváltak szentségeihez járásának jogi-egyházfegyelmi kérdéséről. Szerintük az *Amoris laetitia* (2016) kezdetű szinódus utáni apostoli buzdítás „bizonytalanságot, zavart és irányvesztést okozott számos hívő körében”, ezért látták szükségesnek a „formális korrekció” közzétételét a pápával szemben. Az érintett nem válaszolt. A sors ironiája, hogy Ferenc pápa helyében ezek a bíborosok valószínűleg gondolkodás nélkül kiközösítették volna bárkit, aki nyíltan szembe száll a pápai magisztérium tanításával.

Megterhelt örökség

E rövid írásban természetesen nem térhetünk ki Ferenc pápa tanítóhivatalának valamennyi lényeges vonására. Az alábbiakban – nagyrészt Peter C. Phan vietnámi-amerikai teológus nyomán – mindössze a nem keresztény vallásokkal való kapcsolat néhány aspektusát vesszük górcső alá. Olyan témáról van szó, amely teológiai vitákat gerjeszt és gyakorlati nehézségeket is okoz. A problémák nagy részét a pápa örökségül kapta. A témát teológiai szempontból tárgyaló tanítóhivatali dokumentumok közül a legfontosabb természetesen a II. vatikáni zsinat *Nostra aetate* kezdetű nyilatkozata, amely valódi mérföldkőnek számított az egyház és a vallások viszonyát illetően. Bár a zsinati atyák által közzétett és VI. Pál pápa kézjegyével hitelesített tizenhat dokumentum közül ez a legrövidebb, jelentőségét nehéz volna túlbecsülni. Az új *Magna Carta*-nak számító szöveg szerint a más vallások követőivel „okosan és szeretettel” kell párbeszédet folytatni, keresve velük az „együttműködés” lehetőségét. Ehhez egyrészt arra kell törekedni, hogy elismerjük a „náluk található lelki, erkölcsi és társadalmi-kulturális értékeket”, másrészt azonban nem feledkezhetünk meg Krisztus „szüntelen hirdetésének” ►►

►► fontosságáról sem, aki „az út, az igazság és az élet” (Jn 14,6) (vö. NA 2). Az egyoldalúan elutasító korábbi magatartáshoz képest ez jelentős fordulat volt, melynek fogadtatását e helyt nincs módunk részleteiben tárgyalni. Legyen szabad csupán két későbbi dokumentumot megemlíteni. Az első a Vallásközi Párbeszéd Pápai Tanácsa által 1991-ben közzétett *Párbeszéd és hithirdetés* című szöveg, amely rendkívül nyitott szemléletben ad iránymutatást, és határozottan (négy különböző szinten) igyekszik előmozdítani a vallások és hittek közötti dialógust (1. a közös élet párbeszéde; 2. a közjó érdekében való együttműködés; 3. a teológiai eszmecsere; 4. a vallási tapasztalatok megosztása). A második a Hittani Kongregáció 2000-ben kiadott *Dominus Iesus* kezdetű dokumentuma, amely viszont határozottan kijelöli a vallásközi párbeszéd határait (például annak hangsúlyozásával, hogy Jézus Krisztusban kaptuk meg a kinyilatkoztatás teljességét, más kinyilatkoztatás nincs, ő az egyedüli és egyetemes üdvösségközvetítő, aki egyedülálló kapcsolatban áll az egyetlen katolikus egyházzal).

Ferenc pápa „társadalmi megközelítése”

Ferenc pápa e hagyományok folytatója, ám önálló hangsúlyokkal. Bár minded-

dig nem szentelt külön dokumentumot a vallások kérdésének, megnyilatkozásaiból világos, hogy nagy fontosságot tulajdonít neki. Ennek jele az is, hogy csaknem valamennyi eddigi írásában – főként a hithirdetésről, az ökológia kérdéseiről szóló, valamint az emberek közötti testvériséget tárgyaló dokumentumokban – ismétlődően utalt a nem keresztény vallásokra. Megelőlegezhetjük álláspontját: mindenekelőtt szavaiból és eddigi szimbolikus cselekedeteiből az a határozott törekvés bontakozik ki, hogy előmozdítsa a kölcsönös megértést a katolikus egyház és a többi vallás között. Másrészt azonban mindeddig elkerülte, hogy határozottan és tekintéllyel állást foglaljon a vallások teológiája körüli viták kérdésekkel kapcsolatban. Részletes teológiai értékelést tehát hiába várnánk tőle; a hangsúly a más vallások híveivel való *barátságok* ápolásán van, valamint az időszerű társadalmi feladatok pragmatikus megoldásán. Ferenc pápa gyakorlatias megközelítése értelmében tehát a vallás- és hitközi párbeszéd a konkrét élet konfliktusai békés feloldásának kell hogy hatékony eszköze legyen (amely esetenként nemcsak a vallási, de általában bármiféle konfliktus megoldásához elengedhetetlen). A dialógus által megnő a béke és a harmónia helyreállításának esélye a világban, valamint

mód nyílik a társadalmi igazságosság megteremtésére, valamint az ökológiai integritás megőrzésére is.

Társadalmi szövetség és barátság

Annak érdekében, hogy a vallások közötti találkozás és párbeszéd gyümölcsöző módon folyhasson, Ferenc pápa a „hiteles társadalmi párbeszéd” művelését ajánlja (FT 203). Ez ugyanis harmonikus kapcsolatokat hoz létre, egyfajta „szövetséget”, „társadalmi barátságot” az emberek között. Ez a hatékony módja annak is, hogy megszabaduljunk a durvaságtól, és udvariasan viszonyuljunk a másik emberhez (FT 224). A másokkal való találkozás végső soron „önmagunk meghaladása” (FT 111). Mivel az igazságot sohasem vagyunk képesek kimeríteni – amint azt Aquinói Szent Tamás nyomán Szent II. János Pál pápa is tanítja: valamely dolog „lényege” nem azonos a „kifejezőmódjával” –, az evangélium változhatatlan üzenetének továbbadása sokféle úton-módon történhet (vö. EG 41). A „társadalmi barátság” és a „társadalmi szövetség” egyszerre hasznos a közjó keresése, valamint a vallásközi találkozás során is, hiszen arra készíti a párbeszéd résztvevőit, hogy utasítsák el az erőszakos konfliktusokat és a másik leigázására törekvő arroganciát. Ez a hozzáállás nem magától értetődő, hanem minden vallás követője számára kihívást jelent. Kétségtől lehetséges azonban – hangsúlyozza Ferenc pápa –, „hogy egyes dolgokról lemondjunk a közjó érdekében” (FT 221). A pábeszéd realizmusa azt jelenti, hogy „hűségesek maradhatunk a saját alapelveinkhez, egyúttal azt is elismerve, hogy a másoknak is megvan a joga ehhez a hűséghez. Ez a másik olyan elismerését jelenti, amit csak a szeretet tesz lehetővé” (FT 221). Miért is ne lehetne útmutató a „társadalmi szövetség” és a „társadalmi barátság” gondolata nemcsak az ökumenikus párbeszédben, hanem a vallások közötti kapcsolatokban is egy globalizálódó világban?

► FERENC PÁPA ARGENTIN BARÁTJÁVAL, ABRAHAM SKORKA RABBIVAL ÉS OMAR ABBUD ISZLÁM VEZETŐVEL

A kezdeti lépések Argentínában

Ferenc pápa már régóta ezen az úton jár. Buenos Aires-i érsekként ugyanis baráti kapcsolatot ápolt, valamint hosszas beszélgetéseket folytatott egy zsidó vallási vezetővel, Abraham Skorka rabbival. Vallásközi dialógusuk baráti légkörben zajlott, miközben számos olyan égető kérdést is megtárgyaltak, amely a közjót és a békés együttélést érinti. E beszélgetéseket később könyv formájában is közzétették. Ebben a dialógus természetéről és jelentőségéről egyebek között ez olvasható: „A párbeszéd a másik ember iránti tiszteletteljes magatartásból fakad. Abból a meggyőződésből, hogy a másik személynek van valami jó mondanivalója számomra. Feltételezi, hogy a szívünkben helyet készíthetünk az ő szempontjainak, vélemé-

nyének és javaslatainak is.” Bergoglio annak idején két alkalommal is elfogadta Skorka rabbi meghívását, és beszédet mondott a zsinagógájában, valamint meghívta a zsidó férfit az érseki szemináriumba, hogy beszéljen a papnövendékekhez. Ferenc pápa szókészletében a „vallásközi párbeszéd” helyett gyakran a „vallásközi találkozás” kifejezés szerepel. A helyesen végzett párbeszéd ugyanis szükségképpen az érzelmi melegség és a befogadás légkörében zajlik, és nem tükröz elmarasztalást – tehát valódi találkozást. Az ilyen párbeszédhez tudni kell leengedni a védelmi sáncokat, és megnyitni az otthonunk kapuját. Mindez Bergoglio számára azzal a hajlandósággal jár együtt, hogy a másiktól tanuljon. A baráti vendégszeretet olyan erény, amely szükséges mindenfajta valódi párbeszédhez.

Eddigi részeredmények

A fentiekben láttuk, hogy Ferenc pápa a vallásközi párbeszédet elsősorban lekipasztorként (gyakorlati teológusként), nem pedig szisztematikus teológusként műveli. Ez a megközelítés különbözik közvetlen elődje, XVI. Benedek habitusától, aki korábban dogmatikaprofesszorként főként doktrinális kérdések kifejtésével foglalkozott, és később is ebből az elvont nézőpontból közelített a kereszténység és a nem keresztény vallások kapcsolatának témájához. A következő részben kissé részletesebben szemügyre vesszük (és szövegszerűen idézzük) Ferenc pápa hivatalos tanításának azokat a helyeit, ahol megemlíti a vallásokat.

(Folytatjuk.)